

“Edebiyatın sırtına dünyayı değiştirme yükünü vuramayız”

Edebiyat en azından benim için tasarlayarak, planlayarak, alt-üst metinleri düşünülerek icra edilen bir mesai değil. Sıkıcı, ezici, berbat bir hayat karşısında nefes almaya ve haykırmaya çalışmak bir üsluba kapı açıyorsa, evet, o bende var sanırım...

HÜSEYİN KESİM

Romanlarımız, kurgusal düzlem içindeki tutarlı ortaklıklar değil de müphem noktaları bulmaya yönlendiriyor gibi okuyucuyu. Tutarlı bir bütün ortaya koymak aslında toplumun önünde ve yanında gitmek bir nevi; bu tarz müphem noktalar, toplumun içindeki gedikler, kapatılmayanlar, romancının uğraş alanı olmalıdır diyebilir miyiz? Sürekli vasata ve tutarlılığa davet eden, ama aslında dağıtan, yikan, yabancılaştıran bir düzen, bir hayat içerisinde insanı edebiyata kıskırtan şey, ancak o sözünü ettığınız müphemlik olabilir. Tutarlılığı gözetmeyi ve biz okurları onaylamayı tercih eden metinler popüler tüketim için, ki ona da ihtiyaç var.

Murat Uyrakulak için edebiyat uğraşı ve pankart yazmak arasında bir ilişki var. “Roman yazmasam gider pankart yazarım, daha güzel” diyorsunuz. Hiç roman yazmayı politik bir kaçış olarak düşündüğünüz oldu mu? Yoksa edebiyat da pankart yazmak kadar ictidar odaklarına fırlatılmış bir bıçak mıdır sizce?

Tomris Uyar bir söyleşisinde Turgut Uyar’ın hep militan bir devrimci olmak istediğini anlatıyordu. Onun gerekçesini hatırlamıyorum şimdi. Ama benim de benzer bir rüya oldu hep: Sistemi karıştırmak alıp dış savasan bir devrimci tavırlı... Ne var ki o kadar cesur değildim, edebiyat buradan baktığınızda elbette siyasi bir kaçış olarak nitelenebilir benim için. Edebiyatı bıçaklı, yıkıcı, silahlı vs. diye tanımlamaktan pek hoşlanmıyorum. Daraltıcı oluyor bence. Edebiyatın sırtına dünyayı değiştirmeye yükünü vuramayız, bu siyasi örgütlülüğün meselesi. Edebiyat olsa olsa bize ne kadar baktın hayallerimizi okuduğunu ve örgütlülüğü nasıl kiyemdi bir busus olduğunu hissettirebilir.

Lacan’a göre, bizim kişisel zevklerimiz politiktir. Dolayısıyla, politik olanla kişisel zevklerimiz veya çevreyle olan ilişkilerimizi ayırmak güç gibi. Sizin romanlarınızda ise politik olanla kişisel olan iç içe geçmiş olmaktadır. Sizin için politik olanla olmayan nerede başlıyor biter?

Bu sorunun cevabını verilecek donanımına sahip değilim...

Romanlarımızda, sanki zaman ve mekân kişilerin dışında kayıp giderken, kişiler de belli zaman ve mekân durumlarında farklı özellikler içinde beliriyorlar. Ancak, böyle bir dil mi sizin anlatmak istediğiniz kişileri anlatabilir?

Edebiyat en azından benim için tasarlayarak, planlayarak, alt-üst metinleri düşünülerek icra edilen bir mesai değil. Sıkıcı, ezici, berbat bir hayat karşısında nefes almaya ve haykırmaya çalışmak bir üsluba kapı açıyorsa, evet,

o bende var sanırım...

Karakterleriniz bazen bir peygamber bazen bir yamuk oluyorlar. Peygamber olabilmemizin bir gereği midir yamuk olmak?

Peygamberliğin delilikle bir ilgisi var bence... Acılar, adaletsizlik, zulüm karşısında vicdanı infialkar yaşayan ve bu esnada aklının bir kısmını da yitirmiş insanlar onlar. İnsanlığın çığı ışıına tani olmak, kalpsizliğin maruz kalmak her zaman yamuktur.

“Tol” romanınızda, “Ağladıkça utanırlar acıdan ve öfkeden, acıya ve öfkeye ihanet etmiş olmaktadır...” diye yazıyor. Genelleme yapmadan sadece sizin karakterleriniz bağlamında söylersek, öfke ve acı bir yaşam ikisi midir sizce? Yaşadıkça ben de delik deşik bir yoksul gururu ve aşınmış bir karakterle baş başa kaldım, kalıyorum. Kayıtlasam, kasırlasam, daha da korkak hale gelmek gibi arzalar... Ama öfkemi, acımı, hafızamı ve gençler-geçenliğe sevgimi muhafaza etmek için elimden geleni yapıyorum. Benim için çok hayatı bu.

12 Eylül sonrası Ahmet’in dilinden, herkesin anlatıldığından başka bir şekilde öğreniyoruz. 12 Eylül’ün getirdiği siyasi yıkım ve toplumsal yozlaşma

gibi kalıplaşmış ifadelerin dışında, bu mikro etkileri üzerine neler söylemek istersiniz?

Çok uzun bir mevzu bu... Şu kadını söyleyeyim: Kapitalizm çürütür, darbeler de üzerine tıy diker... Bir sürü asıllık adamın ittifak halinde mazlumlara, yoksullara, aydınlar bir düşünce arayışları itfiki batakıktır 12 Eylül. Onun yaratığı lağımdan hâlâ çıkabilmiş değiliz.

İktidarın, öteki pozisyonuna koyduğu insanlardan muhalif bir dil yaratmışsınız “Tol” romanınızda. Şair, Topal Ahmet, Yusuf, Yüksel Abi, İmam Hüseyin vb. Hepsi bu dilin etrafında kendilerini alan açıyorlar. “Har” da ise Yamuklar o güne kadar sahip olamadıkları bir dil yaratmanın kayışı içinde kendi hikâyelerini kendi üsluplarıyla bir kaba sığdırıyorlar. İktidarın bir baskı unsuru olmanın çok dil-düşünce ekşinde ötekini dönüştürmek üzerinden işlediğini düşünürsek, karakterlerinizin buna dirençlerinin eminde sonunda amaçlarına ulaştığını, yani kendilerine ait bir dil kurabildiklerini düşünüyor musunuz?

Bu ve benzeri hükümleri ben veremem, hem aklım ermez, hem ayy olur... Üniversitelerdeki edebiyat kürsileri bunun için var. İki romanın karınca karınca kendine ait ası bir

dil yarattığını iddia eden yazılar okudum...

“Har”, bir şeyleri unutturmamaya çalışanların mücadelesi. Her bölümün başındaki ağıtlar da bunlara birer örnek. Devrim ve unutmamak birbirine ne kadar bağlıdır?

İşçinin oğlunun işçi oğlunun işçi oğlunun işçi oğlu tarihin bir anında diğer ezilenlerle beraber “yeter” diyecek, bir çeşit bellek şekillendiği için olacak. “Dedem de, babam da baktın bir hayat yaşamıştı, ben artık o hayatı istemiyorum” dediği için. Bunun diğer tezahürlerine hiç girmeyelim. Velhasıl, evet, bence devrim ile hafıza arasında kopmaz bir ilişki var.

Bu dünyada unutanların unutamayanlar üzerinde tahakküm kurduğunu söyleyebilir miyiz?

Kimse unutmaz, unutmus numarası yapar sadece...

Okur ve okumak üzerine düşüncelerinizi öğrenmek istiyorum. Bir öykünüzde veya diğer söyleşilerinizde gördüğümüz kadıyla okurun konumunu önemsiyorsunuz. Sizi bir okur olarak düşünürsek, okumak etrefilli bir süreç mi? Niçin okumak mağlupların işidir?

Muktedir olanın incelikli meselelerle alakası giderek zayıflar ve nihayetinde

kopar...Yani sıra, galipler aptal ve kaba kutlamalar yaparken, mağlupların mağlubiyetlerinin sebeplerini öğrenmeye ihtiyacı olur... Okur meselesine gelince, ben yazar sıfatından önce bir okurum... Ve iyi çalışılmış, göz nuru dökülmüş, katmanları, incelikleri, derinlikleri yerli yerinde olan bir edebiyat eserini okumamı nasıl paha biçilmez bir haz olduğunu az çok biliyorum... İyi bir edebiyat eseri, okunma verilmiş nadide bir hediye gibidir... Yazarken okurluktan gelen hassasiyetlerimi hatırlamaya çalışıyorum.

Siz okumayacağım kitabı yazmam demisiniz daha önce. Romanlarımızı acıp acıp tekrar okuduğumuz oluyor mu?

Eskiden ara ara acı okurdum, üç-dört yıldır hiç bakmadım...

“Netamiye ülkesi, öyle böyle değil, çok netameli, pek hassas bir yerdir. Herkesin bin türlü sıkıntısı, çeşit çeşit sapıklığı, ruhundan köktü atmadığı köktü hatıraları vardır. Tarihi hatırlasa infial edecek bir ülkedir.” Sadece bu cümleden bir roman okuyabileceğini düşündüren bu ifade, sizin için Türkiye’nin ruhudur diyebilir miyiz?

Bu çok büyük bir iddia olur... Bizden önceki büyük yazarların, şairlerin Türkiye’nin ruhunu anlatma-anlama meselesine minik bir katkı diyebiliriz.

Kaybetmek, unutmamak ve daha niceleri...

Murat Uyrakulak, öykülerinde estetez etmeden nasıl aşk, şiddet ve yalnızlık üzerine bir şeyler söylenebilir biraz da onu gösteriyor. Düz yazıyı reddeden üslubuna şiirsellik kazandırıyor. Okumak kadar aşk da yalnızlık hissini sebebi olup çıkıyor...

ARZUHAN BİRVAR

“Bazuka”, garip bir kitap. Murat Uyrakulak da siemkâr bir yazar. Okurken unutmak, kaybetmek odağında ve onun çağırıştırdıkları üzerine düşünürüm. Uyrakulak’ın aşk, şiddet ve yalnızlık adına söyledikleri hep bu söz-cükler içindeki büyülmüş, bir öyküsünde, “İnsan çocukken büyük bir saadet ülkesinde yaşıyor, sağa sola şursuzca koşurup neşeyle koşuyor. Sonra büyüyor, büyüldüğü salaklaşıyor, salaklaşınca unuttuğu o mesut dünyayı bir nevi ölüyor,” diyor. Benim için çok etkileyen unutmak, ölmek ve çocukluk arasında da kurduğumuz köşütük oldu. Unutarak büyüymeyi öğrenirken her defasında bir parçamızı öldürüyoruz. Edip Cansever, kültürel amnezimizin kodlarını çözmeye unutmak unutmamak diyerek yardım ediyor. Unutmak, unutmamak ve ölmek. “Bazuka” bu söz-cüklerin giribinde simetrisi anlatıyor gibi. Yaşadığımız döneminde üçüncü de tek cümle içinde kullanacak yabancı geleceklerdir. Mesela ölümlerimiz unutmak artık utanç vermiyor! Öteri bir şeyden önce hayata biraz yamuk bakmak, stem duymak ve onunla yüzleşmek gerektiğini hatırlatıyor.

Aslıdan okurluktur

Öyküler içinde unutulmaya olan sitem “Tutuklar Kitaplığı”nda kendisini belli ediyor. Öykü baka Özgü Atay’ın “Unutulan”ını hatırlatır. Unutmamın ve unutulmanın ironisini bu kez burada buldum. Uyrakulak’ın okura ve yazar bakışındaki incelik daha önce gizli olamadığımız türden. Öykü kişisi

Reha Mağden için asılan okurluktur, yazının iktidara karşı olduğu kadar okuyucunun emeginin görünmeden gelmesine da karşı bir tutum sergiler. Okumak dediği gibi mağlupların işidir, zira “Edebiyatın eseri kalır, okuyucu ise ölü.” Peki burada kast edilen okumak nedir? Çağımızda okumak taltı bir uğraş olma, müptezelliğe doğru evrilirken gerçek yazara ihanet de o keredetke artıyor. Uyrakulak kelimelerin sıradanlaşmasına, ortağla köşütülmesine, yazıların hayalesileştirilmesine de bu yüzden karşısız belki öyküsünde. Düşük kelimelerin ortağı kapladığı gün gerçek edebiyatçının ve edebiyatın sesi duyulmaz. Bu sebeple toplumda ihanet yazını unutmakla başlar. Uyrakulak, ihanetin topluma kök salmışlığını bir kütüphanecinin oyununu kendi dil oyunlarıyla birleştirerek yiyor.

Yok sayılmamı itirazı ise en çok “Kuş Yuvası” isimli öyküsünde duyulur. Verleşik olanın rahatsızlığı dile getirilken bize mül edilten özerin yokluğunda kendimizi de hayattan süpürmüş oluru. Tahir, kimliğini tanımlayabileceği her şeyden yoksundur. Tahir, kendisini, kimliğini mesrulaştırmak için ötekini gözüne ihtiyaç duyar. Uyrakulak bu defa bizi erkeğe yamuk baktırır. Ya erkeğin bir arzu nesnesi olursa? Erkek toplumun kadınlık ideali, tam tersine kadının erkeğin idealiye dönüşürse? Doğustan eksik olduğu varsayıldığında kamudan kovulan kadının yerine erkeğin geçerse? Sorularını sordurur. Uyrakulak’ın “Pembe” ve “Kırmızı” isimli öyküsünde ise benzer bir ilişki söz konusu. Birinde pembeden diğerine kırmızıdan kanıyan canı yanan öykü kişilerinin renkleri olan tepkilerinde

farklı sebepler vardır ama hayatta her şeyin sebebi renkleri. Hamza dedenin kırmızıya olan tepkisinde de geçmişi hatırlamak ve insanın karşı içinde büyüdüğü güvensizlik duygusu yatar. Kapkara gözleklerle şiddet ve ölüme karşı tam yeni bir dünya kurmaktan kendisine, onun camları gibi paramparça olur diyorsa. Acıya ve adaletsizliğe dayanmamak onun parlak olan her rengine dikkat emtişir. Çok bilip az konuşanlardandır Hamza dede. Ölümü de içinde gızdıklarından, gızdıklarının illendirememekten olur.

Erkek de kadın kadar mağdurdur Uyrakulak’ın Pembe öyküsü de bir o kadar trajik. Öykü kişisinin, hayatını alt üst eden pembe yalnız bir renk değildi, aynı zamanda onu lanetlemişti. Öyle ki Hamza dedeye göre Pembe öyküsündeki karakterimiz daha cesurdu. O anlatmayı ve anlaşılmayı ister. Değersizliğini duygusuna acımlanarak giderilebilecektir. İki benliğini acıma ve açıklama isteği, öykünün mektup tarzında yazılmış olması da bundan kaynaklanır. Gerçekten de takıntılarımız çoğu zamana hayatımızdaki en büyük engeldir. Takıntılarla yaşamaya en müsait olan erkeğin midir diye sorduruyor Uyrakulak. Öyle olmasa kadını domestikleştiren aklı nereye koyulmuş? Uyrakulak, “Kuş Yuvası” öyküsünde ise tam tersi bir noktaya parmak basar. Erkek de kadın kadar mağdurdur. Tanımlayarak, sınıflandırarak ve yok sayarak yasadışı kadın olanlardan da uzaklaşıyor. Erkeklik mertebesine sürüne sürüne erişememişlerin öyküsüdür “Kuş Yuvası”.

Aşk, Yalnızlık ve “Bazuka” öyküsü ki-

taba adını vererek de öyküler içinde haklı bir yere oturuyor. Kaybetmek her öyküye sinmiş olsa da burada kendisini daha yoğun hissettiriyor. Bir şeyleri tutamadıkça onların kaybını izlemek kaçınılmazdır. Emrah kaybeden olmak için önce kendini kabul ettirmeli ister. Ceteyle katılması, bu yolu ona açan, onlar gibi davranacaktır. Sığırayı içeren babasının çakozlamasından korkar, mahalledeki kızları puanlar mesela. Onun aklı ise alt katlardaki kızlardadır. Ceteden atılmak korkusuyla kalbi büzüşürken gerçek bir erkeğin, cesur bir aşk olmanın şartı ise o kızların varlığını ceteyle kanıtlamak bir yandan da kızların yurda gitmelerine göz yummamaktır.

Ama hiçbir şey öyle olmaz. Hem ceteden hem askından olursen askın yalnızlıkla yoğruldığını anlar. Kaybetmek öyküde de olduğu gibi önce çocuklukta başlar. Çocukluk, hayatın insanı yarı yolda bıraktığını öğrendiğimiz nadide anlarımızla doludur ne de olsa.

Sonuç olarak Murat Uyrakulak öykülerinde estetez etmeden nasıl aşk, şiddet ve yalnızlık üzerine bir şeyler söylenebilir biraz da onu gösteriyor. Düz yazıyı reddeden üslubuna şiirsellik kazandırıyor. Okumak kadar aşk da yalnızlık hissini sebebi olup çıkıyor. Derviş öyküsünde, öykü kişisi bilmedi-

ği bir zamana gözünü açarken şehri İstanbul’u Türkler fethetmiş biz okuyucuyu ise işte o dünyanın tam ortasına yerleştirmiş. Öykülerinin özüdeki kayıp hissi hafızalarımızın kendisine de sirayet ediyor. Şarap öyküsü bu hafıza kaybımıza belki en iyi tasvir edenlerden. Öykülerde kadın bulmak ise bir o kadar zor. Ne de olsa secme seçime hakkı verilmişti onlara tüm haklarını feragat etmekle pahasına ama öykülerde yine de yer edinememişlerdi kendilerine. Öykülerin cininen bir diğer şey ise anlaşılacak ihtiyacdır. Hamza dedeyi, Tahir’i, Reha Mağden’i, Emrah’ı da bu ihtiyacı doğurduğu karakterler olduğunu söylemek mümkün. Değer yükledikçe, sevdiçke, umut ettikçe kaybettikçe de kaybederiz. Hamza dede daha yüzümüzü vu-

ruşturken hâlâ hayatımıza anlam katma çabamıza güldürerek cevap veriyor Uyrakulak. Kazanmamız unutmamın körtleştirici ve sağlaştırıcı kendilerine ve hatıralara bizi farkındalık sahibi kılsa da onun da özünde neler yok ki? Yetersiz kalma, yenilme, acı duymak, yitirmek, aşılmanın, rezil olmak... Öyküdeki tüm karakterler bunlarla mücadelesini verirken Uyrakulak’ın kaybetmek ve onun çağırıştırdıkları arasında kurduğu ilişki dili galip çıkıyor.

